

# Kuke- Habits.



Kulone kull, ja kena lind,  
Arata ja wara mind,  
Wille meelde tuleta,  
Et pean hoolast' oppima.

Tallinnas, 1890.

S. Busch'i raamatukaupluse kuluga trükitud.

ENSV TA  
Kirjandusmuuseumi  
Arhiivraamatukogu

23835

Geesti keele tähestik.

**A** b d e g h i j k l m n o  
p r s s t u w ä ö õ ü

A B C D E F G H

I J K L M N O

P R S T U W

Ä Ö Ü

Tallinnas.

R. Buch'i raamatukaupluse fuluga trükitud.

1890.



## Lapse õpetajale juhatusesks.

Rõige sündsamaks lugemise õpetamiseks peetakse healetamist, mille waral lugemine loomulikult ja kergelt kätte saadakse. Wana weerimise wiis jäetagu täitsa maha. See wiis ei ole mitte kõlblik; sest ta toob sõnade sisse healesid, mida sealt leida ep ole. Healetamise wiisi järele õpetatakse last nimelt tähe h e a l t e h t e h e l i tundma ja ei mitte tähe nime. Weerimisel öeldakse lapsele selle wastu aga just tähe nimi ette, näitusesks m = em, t = te, s = es j. n. e. Sel wiisil õpetatakse last walesti lugema, sest kokku lugedes peaks laps siis selle järele ütleva: ma = ema, et = ete, kas = kaes j. n. e. Tutwustatagu seepärast last kohe hakatusesks jaadik tähe helinaga, nagu seda healetamise wiis nõuab. Kuda seda teha, selleks järgmine näitus. Tähetakse lapsele näitusesks tähe m healt selgesks teha, siis wõetagu selleks niiugused sõnad, kus see täht sees, nagu: **ma, ema, tamm, tamm, memm, piim, liim**. Neid ja teisi sõnu öeldagu lapsele nõnda ette, et tähe m heli hästi selgesti kuuldawale tuleb. Nii jündigu see ka teiste tähtedega. Sel wiisil harjutades hakkab laps peagi iga tähe helinast aru saama, ja lugemine ei saa talle juurt raskust tegema. Umbhealelised tähed (b, d, g, h, j, k, l, m, n, p, r, s, f, t, w) on muidugi raskemad kätte õpetada kui täishealelised (a, e, i, o, u, ä, õ, ö, ü), sest et esimeste tähtede helid teistiti kõlawad kui nende nimed, kuna täishealeliste helid ja nimed üheugused on. — Selles aabitsas algab tähtede ja lugemise õpetus kolmanda aga ei mitte esimese lehekülse pealt. Esimese lehekülse peal olewad wäikesed ja suured tähed on ainult raamatu eeslehe iluks trükitud. Iga päewa jaoks on üks tükk. Lastagu last seda hoolega ära õppida. Ühe puhuga ärgu kaua õpetatagu. See tüütaks lapse ära ja teeks temale õppimise igawats. Õppimist peab lapsele igapidi armsaks püütama teha; pidagu lapse õpetaja seda alati meeles, et: „arm jõuab enam kui hirm“. Ei peaks mõnda raskemat tükki ühe päewaga selgesks saadama, siis wõetagu selleks weel teine ehk ka kolmas päew appi. Wahete wahel saagu wanad tülid korratud. Kui see võimalik, siis lastagu last ka ühtlasi neid tähti ja sõnu tahwli peal ära kirjutada, mis iga tüki juures kirjutuskirjaga on üles pandud. Sest lugemist ja kirjutamist lähed elus mõlemaid pea ühewõrra tarwis.

August Bujch,  
raamatukesse toimetaja.





1.

**i e o**

*i e o*

**ï o e o e i o i**

**e ei o oi oe e**

*ei oi*

2.

u a n

*u a n*

a o u e n i n u

a ae ai n u i

ui nu, a ni,

ni na,

*ai ui nui.*

3.

**q m m r r d**  
 i e o u n m a r m m a  
 m e r i , o r a , o m a , i m e  
 e m a , m u r e , r e i n

*rein.*

4.

**S s f**  
 r n m u a o e i s s a s a  
 f u s o s s a i s o e s e a s a r i  
 m i s s u e m a n i n i o n ?

*mari.*



b



p

*re-ba-ne, rebane.*

ne ba pa re i e o u a n m r  
 b p s f pai, pœ, faeb, foeb,  
 re-ba-ne, ro-pa-ne, a-bi, fa-pi,  
 no-be, no-pi.

6.

w u l

we wa wi la le li f p m r b  
 u a n o i e wui wai lai loe  
 wa-li, na-li, pa-li, oli, wo-li,  
 wa-la, laim, waim,

*laim, waim.*

7.

**g** *g* **f** *h*

w e g o u a k n m r s f b p  
 i l g p a l g , p a l k , s u l g , s o l k ,  
 k u r g , k u r k , o r g , o r k , r o n g ,  
 r o n k ,

*ronq ronk.*

8.

**d** *d* **t** *t*

k u l d , k u l t , m u l d , m u l t , a l t ,  
 w a l d , l i n d , l i n t , w a i d , w a i t ,  
 l a n d , l a n t , a e d , a i t , s i l d , s i l t ,  
 s u n d , s a n t , k o r d , k u r t ,

*kord, kurt.*

9.

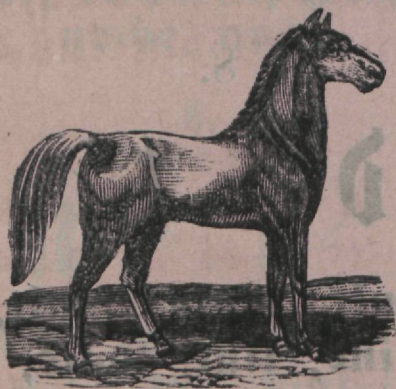
ǎ ǒ Ǔ ů

ä á ä ü

ǎ d k t s ǒ r ů m w äi, kǎi,  
töi, söi, löi, öis, pöis, köis,  
wöid, pöid, mü=ra, tú=ma,  
tilk, túlk, silt, sült.

10.

h



i

ho = bu = ne, *holune.*

ialg, ja, jah, noh, jöi, jái, tu=  
ri, ka=bi, jálg, s k l t e u,



suk-su, tu-le! härg, järk, a b  
 d e g h i j k l m n o p r s  
 t u w ä ö ü

*harakas, jalakas.*

11.

a aa i ii e ee u uu o oo ä  
 ää ö öö õ õõ ü üü kas kaas,  
 kes kees, mis siis, pits piits,  
 kus kuus, ko-li koo-li, kää-rin  
 kää-rin, mõ-du mõõ-du, rõ-gin  
 rõõ-gin, mü-din küü-din.

12.

m mm n nn l ll p pp r rr  
 k kk t tt s ss la-mas  
 lam-mas, sa-ma sam-mas, ka-  
 na kan-na, li-na lin-na, ka-li  
 kal-li, ta-li tal-li, ka-pi kap-pi,  
 ke-pi kep-pi, wa-ras war-ras,  
 kofk ko-ka, tutt tu-ti, sa-si sas-  
 si, kas kass.

13.

**Z** **E**

i j

e

Zaan. Zü=ri. Z=me=lit. Z=ni=me=ne.  
Zö=gi on lai. Zu=ba ma nä=gin. Zu=  
han, tule sii=a! Zu=ku, ära nu=ta! E=ma  
arm ja i=sa hool. Eeset on hall. E=mis  
ma=gab õu=es. E=la häs=ti!

*Ederwale hea, maijale magus.*

14.

**A** **D**

a

o

Aa=dam ja Ee=wa o=li=wad e=si=me=sed  
i=ni=me=sed. A=ned ar=mas=ta=wad wett.  
Ai=ta Zu=mal! Arm jõu=ab e=nam kui  
hirm. Org on lai. D=da on te=raw.  
D=raw hüp=pab. D=ras kas=wab ja  
hal=jen=dab. D=nu on ri=kas.

15. „

U u U u

u

ü

U=ba õit=seb. Uur tif=sub. Uu=lits on  
 lai. U=ni on ma=gus. U=du on niis=ke.  
 Üm=mar=gu=ne laud. Üür on kal=lis.

*Uks käsi pefeb teist.*

16.

W w Q q S



Lõ=wi.

*Lõ=wi.*

Lõ=wi mur=rab. Lam=mas mää=gib.  
 Wõi on kol=lane. Wa=ras. War=ras.



17.

**M** *M*      **N** *N*

m

n

Mart kün-nab. Ma-ri lau-lab. Maa-si-  
kad on ma-gu-sad. Kad kas-wa-wad met-  
sas ja ai-as. Nõ-ges kõr-we-tab. Nu-ga  
lõi-kab. Nälg on ki-be.

*Murra waefele oma leiba.*

18.

**Ä** *Ä*      **Ö** *Ö*      **Õ** *Õ*

ä

ö

õ

Ä-ri we-ri möö-da. Ämb-lik teeb wör-  
ku. Ä-ra nae-ra! Ö-de, õ-pe-ta mind  
i-lus-ti lugema! Öis on ke-na. Öö-pik  
lau-lab. Öö on pi-me.

*Õnnsad on rahulised.*

## 19.

**D** *D*      **Z** *Z*

d

t

**I** **E** **A** **D** **U** **Ü** **W** **L** **M** **N** **Donn**  
 on **We**=ne maa **jõ**=gi. **Dres**=den on  
**Sak**=si **ku**=ning=**rui**=gi **pea**=linn. **Too**=mas  
 on **me**=he **ni**=mi. **Tu**=li **põ**=leb. **Tutt**  
**suit**=seb. **Tuul** **pu**=hub. **Tür**=gi maa on  
**pal**=ju **soo**=jem **kui** **mei**=e maa.

*Tarkus on kallim kui rikkus.*

## 20.

**G** *G*      **K** *K*

g

f

**Glo**=bus on maa **ku**=ju. **Gol**=ga=ta on  
**pü**=ha **pait**. **Ka**s **nän**=gub. **Koer** **han**=  
**gub**. **Kell** **lööb** **kaks**. **Kurt** **ei** **kuu**=le.  
**Ka**=li on **ha**=pu.

21.

S

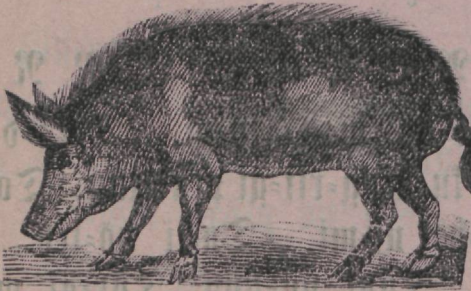
S

R

R

f

r



Si-ga,

*Siga.*

Sant lau-lab. Supp on jõe. Sääst pi-ri-seb. Suits teeb sil-mad hai-gets. Rein kün-nab. Kasw han-gub. Ke-ba-ne on ka-wal loom.

22.

B

B

P

P

b

p

Ber-lin on Sak-sa maa pea-linn. Bel-



gia ja Sol-lan-di on naab-ri-rii-gid.  
 Bilt on te-na. Part u-jub. Bee-ter  
 wi-lis-tab. Pa-di on peh-me. Paa-di-ga  
 söi-de-tak-se.

*Pea tektud, pillapalla.*

23.

**S** *H*

Ä Ö Ö D E G H S R B P Sa-ri.  
 Har-ju-ta-me weel üht ja teist tük-ki.  
 Siir hüp-pas, kajs kar-gas, wa-na  
 ka-ru löi trum-mi.

*Harjusub teeb meistrüks.*

---

24.

**A a B b D d E e G g**  
*Aa Bb Dd Ee Gg*

**H h I i J j K k L l**  
*Hh Ii Jj Kk Ll*

**M m N n O o P p R r**  
*Mm Nn Oo Pp Rr*

**S s T t U u W w**  
*Ss Tt Uu Ww*

**Ä ä Ö ö Ü ü**  
*Ää Öö Üü*

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

## 25.

„Jüts ae! Tule süa!“ hüüdis ema. „Säh, fiin annan sulle lugemise-raamatu. Võta kätte ja loe, mis seal sees on!“

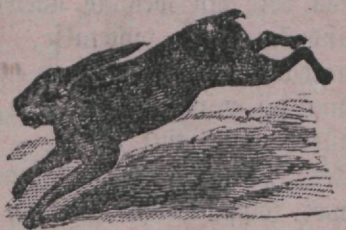
Laps vaatas raamatu fisse ja ütles: „Oh, ema, seda ma ei või teha; see on väga raske!“

„Katsu aga, lapsuke,“ ütles ema. „Ega puu ühe laastuga ei lange!“ —

Jüts luges ühe sõna ja veel ühe sõna ja siis veel ühe sõna. Ta läks rõõmu pärast punaseks kui päeva poolt õun. Tema luges nüüd jänesest, rebasest ja ka lõwist. Oh sa kallis aeg! See oli rõõm.

J. Kruus.

## 26.



## Jänes.

Jänes elab põllu peal ja metsas. Tal on pikad kõrwad, lühike saba ja ümmargune pea. Tema kuuleb hästi ja jookseb wiledasti. Jänesese esimesed jalad on lühemad kui tagumised. Selle pärast võib ta ülesmäge paremini jooksta kui allamäge. Sage-



dasti teeb ta fikki ja waatab enese ümber. Jänes magab lahtiste filmadega. Tema on väga arg loom, ja selle pärast sõimatakse teda „argpüksiks“. Väikest krabinat kuuldes pühib ta metja. Temal on palju waenlasi, nõnda kui: kütid, koerad, rebased, hundid, kullid ja weel mõned muud loomad.

Jänese toit on rohi, ristikein, oras ja kapsad. Kui nälg käes, siis lepiab ta ka haawa okste- ja koorega. Dunapuu-aiaa wõib ta suurt kahju teha. Tema liha söödatakse; nahast tehtakse mütsisid ja karwadest wilti.

J. Kruus.

## 27.

### Jänese õhkamine.

Oh kui raske on mu päewad!  
 Seda kõik mu wennad näewad.  
 Mind kui lindu püüetakse,  
 Sageaast' ka müüetakse.  
 Täna sai mind jääger näha,  
 Püüdis mulle tüli teha;  
 ütles: „Hurdad, minge sinna!  
 Jänes kargab sinna, tänna;  
 Nahk ja pea saab teile antud,  
 Liha, see saab mõisa kantud!“ —  
 Kui ma kuulsin seda juttu,  
 Kargasin siis õige ruttu;  
 Tahtsin end küll ära peita,  
 Koerad hoopis kangel' jätta.  
 Siisgi nad mind kinni wõtsid,  
 Jäägri juurde jälle tõtsid.

Kui mind jäägri juurde toodi,  
 Sadulasse warssi poodi;

Wiidi mõisa herra ette;

Pärast anti koka kätte. —

Küll ma kokka palusin,

Saledasti hulusin:

„Armas kock, ja raswamock!

Jääger on nii loll kui sock!

Wõits ta hurdad hulluks jääda,

Rahwas teda wälja naerda!

Ma ei ole paha tein'd, —

Draffel küll olen käin'd

Haatwa okski närimud,

Metsa nõnda harinud.“

Wiimaks sündis suurem häda,

Sest et kock ei kuulnud seda;

Boos mind üles warna otsa,

Raha, see ta wiskas metsa.

Kui ta minu nahka nälgis,

Tuhhat tulist wälja sülgis.

Pärast prae-warda pani,

Rüpsetas mind nii kui ani.

Pandi tina-waagna peale;

Kuulsin kord weel jäägri heale:

„Jänes laua peale tooge,

Slut tema terwi'ks jooge!“

E. W. Freundlich.

## 28.

### Rebane.

Rebasel on punane karw, suur karwane saba,  
 pikk teraw nina ja kikkis kõrwad. Ta elab maa  
 sees, kus tema pojad pehme aseme peal magawad

ja wanadest suure hoolega toidetud saavad. Sage-  
dasti tulevad nad ka oma koopast välja päikese  
paistele ja mängivad siis väga kenasti.

Rebase toit on jänesed ja kõiksugu mets- ja  
kodulinnud, keda ta suure katvalusega püüda mõis-  
tab. Seepärast ütleb rahvas mõnest katvalast inime-  
sest: Ta on katval kui rebane!

E. H. Jakobson.

## 29.

### Lõwi.

Lõwi on elajate kuningas. Tema on kasside  
feltstist. Tal on ümmargune pea. Nägu, kael ja  
õlad on suure lafaga kaetud. Keha tagumisel poo-  
lel on lühike karv. Saba otsas on suur karva-  
tutt. Lõwil on imeksapanemise väärt terav kuul-  
mine ja nägemine. Tema jõud on nii suur, et ta  
üheainja käpa- ehk jaba-hoobiga suure elaja maha  
võib lüüa. Kuda kass hiirega, nõnda võib lõwi  
hobuse- ehk härjaga mängida. Päeva ajal on ta  
väga laisk ja magab paksu rägastiku sees. Öde-  
wiku ja öö ajal käib ta jahi peal. Oma ettewõt-  
mist kuulutab ta hirmus kõwa mõirgamisega. Seda  
kuuldes jäävad kõik teised loomad wagusti ja põge-  
newad, kuhu keegi saab. Iseäranis jõgede ja hal-  
likate ääres, kus teised loomad joomas käiwad,



waritses ta oma jaaki. Hobused, metshärrjad ja kitsed on tema kõige armsam toit. Lõvi lihal on wänge magu. Tema nahast tehtakse tekkisid.

J. Kruus.

## 30.

### Waleliis karjapois.

Wallatu karjapois hirmutas teisi karjalapsi tihti seal, kus tal sugugi häda ep olnud. „Hunt! hunt!“ kisendas ta kõigest hingest, ja kui nüüd teised talle appi tõttasiwad, siis 'polnud hunti kujukil, wallatu karjapois aga hirmutas see üle, et oli teisa petta saanud.

Suba mitu korda oli tal sarnane rumal nali hästi läinud. Wiimaks pidi ta seda ometigi walusasti kahetsema. Ühel päewal tuli hunt tõesti karja hulka. „Appi, appi, wennad!“ hädaldas ta nüüd juures ahastuses. „Hunt on seal. See on tõesti hunt!“

Teised karjalapsed kuulsiwad küll ta appihüüdmist, arwasiwad aga, et ta jällegi petab ja ei läinud teda mitte enam waatama, ning hunt murdis hulga lehma ja lambaid maha.

Kes forra waletab, selle juttu ei usta mitte enam, kui ta ka tõtt peaks rääkima.

## 31.

### Tee niisamuti!

Lilli rääkis ikka tõtt. Tegid ta wahest midagi, mis mitte õige ep olnud, siis läks ta ise kohe isa

ema juurde, tunnistas oma süüd, palus andeks ja töötas edespäi parem laps olla.

## 32.

**Hirmus mees.**

Wäike Madu oli väga arglik. Shtu hilja pidi ta kord teise peresse minema. Kuu paistis heledasti. Nii pea kui ta uksest wälja sai, näeb ta oma kõrwal suurt musta meest seina najal seiswat. Hirmuga fargab ta kõrwale; must mees hüppab ka edasi ja jääb palju wäiksemaks. Madu kijendab mis kole ja katjub tuppa tagasi jooksta. Mees hüppab ka ukse poole ja paisub suuremaks. Kisa peale tuleb isa wälja ja leiab poja läwe pealt maast, hirmu pärast pool-surnud. Wiimaks kogeleb ta wähe mustast mehest, kes õues olnud. Seal saab isa ekstitusest aru. Ta wõtab poja kae kõrwale, wiib teda ukse ette ja näitab talle, et hirmus mees keegi muu 'pole olnud, kui tema enese wari.

## 33.

**Ahne koer.**

Koer oli tüki liha leidnud ja jooksis sellega läbi loigu. Selge wee peal nägi ta enese warju. Ta pidas seda teiseks koeraks, kel ka lihatiük suus. „Dot', see tarwis tal käest ära wõtta,“ mõtles ahne koer. Ja järsku kahmas ta teise liha järele. Seal juures kukkus tal see lihatiük hammaste wahelt wette, mis tal enesel oli, ja see, mida ta püüdis, oli ka korraga kadunud.



Ole sellega rahul, mis sul on; juur tükk ajab suu lõhki.

## 34.

### Ole auus!

Juku leidis tee pealt noa. Sel oli kaks tera ja luust pea. Ta röömustas leiduse üle, jooksis Atsi juurde ja ütles: „Vaata, Ats, mis ma leidsin!“ Seal tuli võõras mees, see vaatas maas ümber, nagu otsiks ta midagi. Juku nägi seda. Ta läks mehe juurde ja küsis: „Dlete midagi ära kaotanud?“ „Jah, noa kabe teraga ja luust peaga,“ rääkis mees. „Siin ta on,“ ütles Juku. Mees tänas ja läks. Juku lippas Atsi juurde tagasi. „Miks ei pidanud sa nuga omale?“ küsis Ats. „Ei,“ ütles Juku, „mis ma leian, ei ole minu.“

Leidust salgada, on niijama kui wargus.

## 35.

### Peeter ja koer.

Peeter luusis küla wahel. Naabri-pere koer oli ka seal ja haukus. Seda ei tahtnud Peeter kannatada. Ta tõukas koera jalaga. Koer sai wihaseks ja hammustas Peetri sääre weriseks. Peeter kisendas ja kaebas lugu isale. Isa kuulas teistelt järele, mikspärast koer Peetert hammustanud. Need kostsiwad, Peeter olla koera enne jallaga tõuganud. „Sa oled ise süüdlane,“ ütles isa, kui koju tuli.



„Miks oled ja koera tõuganud!“ „Aga ta haukus enne mu peale,“ vastas Peeter. „Iga aga ütles: „Tegi siis haukumine sulle nii väga kurja?“

Spi edespidi sarnast väikest wigu rahuga kannatama.

---

## L i s a .

---

# Meie Kristiusu õpetuse wiis peatükki.

## Esimene peatükk.

### Jumala kümnest käsust.

#### Esimene käsk.

Mina olen Issand, sinu Jumal. Sul ei pea mitte teisi jumalaid olema minu kõrwas.

Mis see on?

Meie peame Jumalat üle kõige asjade kartma, armastama ja Tema peale lootma.

#### Teine käsk.

Sina ei pea mitte Jumala oma Issanda nime ilma asjata suhu wõtma, sest Issand ei jäta teda mitte nuhtlemata, kes tema nime kurjasti pruugib.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie Tema nime juures mitte ei nea, ei wannu, ei lausu, ei waleta ega peta; waid et meie seda kõige häda sees appi hüüame, palume, kiidame ja täname.

### Kolmas lüft.

Sina pead pühapäewa pühitsema.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie jutlust ja Jumala sõna ei põlga; waid et meie seda pühaks peame, heal meelel kuuleme ja õpime.

### Neljas lüft.

Sina pead oma isa ja oma ema auustama, et sinu käsi hästi käib ja sina kaua elad maa peal.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie oma wanemaid ja isandaid ei põlga ega wi-hasta; waid et meie neid auustame, teenime, nende sõna kuuleme, ja neid armsaks ja kalliks peame.

### Viies lüft.

Sina ei pea mitte tapma.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie oma ligimese ihule ühtigi kahju ega kurja ei tee; waid et meie teda aitame, ja temale head teeme kõige ihu häda sees.

### Kuues lüft.

Sina ei pea mitte abieliu ära rikkuma.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie käsinasti ja puhtasti elame kõnede ja tegude sees; ja et igauks peab oma abikaasat armastama ja auustama.

### Seitsmes käst.

Sina ei pea mitte warastama.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie oma ligimese raha ega wara ei wõta, kawala kauba, ega petise tööga eneste poole ei kisu; waid et meie tema wara ja peatoidust aitame kaswata ja hoida.

### Kaheksas käst.

Sina ei pea mitte ülekohut tunnistama oma ligimese wastu.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie oma ligimese peale mitte kawalasti ei waleta, teda mitte ei peta, keelt ei pekka ega kurje kõnesid tema peale ei tõsta; waid et meie tema eest kostaime, kõik head temast kõneleme, ja kõik asjad heaks kääname.

### Üheksas käst.

Sina ei pea mitte himustama oma ligimese koda.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie oma ligimese pärandust ehk koda kawaluslega ei püüa, ega õiguse nimel eneste poole ei kisu; waid et meie teda aitame, et tema jeda enesele wõiks pidada.

### Kümnes käst.

Sina ei pea mitte himustama oma ligimese naist, sulast, ümmardajat, weikseid ega muud, mis tema päralt on.



Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie oma ligimese naist, peret ega weifseid ära ei awatele, ega wägise ei wõta; waid et meie neid manitseme, et nemad paigale jääwad, ja teewad mis nende kohus on.

**Mis ütleb nüüd Jumal kõigist neistjinatsjist käskudest?**

Tema ütleb nõnda: Mina Issand, minu Jumal, olen püha wihasa Jumal, kes wanemate patud nuhtleb laste kätte kolmandast ja neljandast põlwest saadik, kes mind wihtawad. Aga neile, kes mind armastawad, ja minu käsud peawad, teen mina head tuhandest põlwest saadik.

Mis see on?

Jumal ähwardab nuhelda kõiki, kes needsinatsjed käsud üle astuwad; seepärast peame meie Tema wiha kartma, ja ei mitte nendefinaste käskude vastu tegema. Aga Tema töötab armu ja kõik head kõigile, kes need käsud peawad, seepärast peame meie Teda ka armastama, Tema peale lootma ja hea meelega Tema käsku mööda tegema.

## Teine peatükk.

### Pühast Kristiust.

#### Esimene õpetus.

##### Loomisest.

Mina usun Jumala Issa, kõige wägewama taewa ja maa Looja sisse.

#### Teine õpetus.

##### Aralunastamisest.

Mina usun Jeseuse, Kristuse, Jumala ainu Poja, meie Issanda sisse, kes on saadud pühast Waimust, ilmale toodud neitsist Mariast, kannatanud Pontsiuse Pilatuse all, risti löödud, surnud ja maha maetud, — alla läinud põrguhauda, kolmandal päewal jälle üles tõusnud surnuist, üles läinud taewa, istub Jumala, oma kõige wägewama Issa paremal käel, sealt tema tuleb kohut mõistma elawate ja surnutte peale.

#### Kolmas õpetus.

##### Pühitsemisest.

Mina usun püha Waimu sisse, üht püha ristitogudust, pühade osajamist, pattude andeksandmist, liha ülestõusmist ja igawest elu.

## Kolmas peatükk.

### Pühast Issa Meie palwest.

Meie Issa, kes Sa oled taewas, pühitsetud saagu Sinu nimi, tulgu meile Sinu riik, Sinu tahtmine sündigu, kui taewas, nõnda ka maa peal, meie igapäewast leiba anna meile tänapäew, ja anna meile andeks meie wõlad, kui meie andeks anname oma wõlglastele, ja ära saada meid kiusatuse sisse, waid peasta meid kurjast ära; sest Sinu päralt on riik, ja wägi ja auu igawesti. Amen.\*)

## Neljas peatükk.

### Pühast ristimisest.

Mis on ristimine?

Ristimine ep ole mitte paljas wesi; waid niisugune wesi, mis Jumala käsus on seatud, ja Jumala sõnaga ühte pandud.

Mis Jumala sõna see on?

Kui meie Issand Jeesus Kristus ütleb Matteuse raamatu wiimises peatükis: Minge ja õpetage kõik rahwast, ja ristige neid Jumala Issa, ja Poja ja püha Waimu nimel.

\*) Amen tähendab nii palju kui: see on tõesti tõsi! ehk: see peab sündima!



## Wiies peatüft.

### Pühast altari sakramendist.

Mis on altari sakrament?

See on meie Issanda Jesuse Kristuse tõsine ihu ja veri, leiva ja wiina all meile ristirahwale süüa ja juua, Kristusest enesest seatud.

Kus see on kirjutatud?

Nõnda kirjutawad pühad ewangelistid Matteus, Markus, Lukas ja püha Paulus: Meie Issand Jesus Kristus sel öösel, kui teda ära anti, wöttis leiva, tänas, murdis, ja andis oma jüngeritele, ja ütles: wõtke, sööge, see on minu ihu, mis teie eest antakse, seda tehke minu mälestuseks. Selsamal kombel wöttis tema ka karika pärast õhtusöömaeaga, tänas ja andis oma jüngeritele ja ütles: wõtke, jooge kõik sealt seest, seefinane karikas on uus seadus minu were sees, mis teie ja mitme eest ära waltakse pattude andeksandmiseks, seda tehke, nii mitu korda, kui teie sest joote, minu mälestuseks.



Tõulu õhtul.

C c *C c* (tse) räägitakse kui pehme k:

Carl, Columbus, Cornelius; aga e, i, ä, ö ees kui tse: Centner, Sicilia, Cäsar.

Ch ch *Ch ch* (tse-ka) räägitakse kui

kõwa h ning sh, sõna alguses ka kui k: Chaldäa, Chiwa, Christus, Koch, Charlotte.

F f *F f* (efw) räägitakse kui kõwa w:

Friedrich, Ferdinand, geografia.

Z z *Z z* (tset) räägitakse kui kõwa ts:

Zion, Zeitung, Lazarus.

V v *V v* (fau) räägitakse muis keeltes

kui w: Vittor, aga Saksa keeles kui f: Vater.

Sch sch *Sch sch* (es=tse=ha) heli ei

ole mõimalik tähendada, feda lase omale ette rääkida: Schiller, Schubert, schön.

Qu qu *Qu qu* (ku) räägitakse kui kw: Quarta.

X x *X x* (iks) räägitakse kui ks: Alex-

ander, Felix, Kerres.

Y y *Y y* (üpsilon) räägitakse kui ü, aga

sõna alguses täishealelise ees kui j: hynä, Dorf.



## Radina keele tähed.

Aa Bb Cc Ch ch Dd Ee Ff Gg Hh

Aa Bb Cc Ch ch Dd Ee Ff Gg Hh

Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr

Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr

Ss Tt Uu Vv Ww Xx Yy Zz

Ss Tt Uu Vv Ww Xx Yy Zz

Ää Öö Öö Üü

Ää Öö Öö Üü

## Kirja märgid.

, komma, lühike kinnipidamise märk. — ; se-  
**mikoolon**, pikem kinnipidamise märk. — : koolon,  
 näituse märk. — . punkt, lõppemärk. — ? küsi-  
 mise märk. — ! õhkamise märk. — „“  
**jutumärgid**. — ( ) [ ] klammerid, jalgumise  
 märgid, mille wahetele seletataw sõna ehk ütelus pan-  
 datakse. — ' kustutusmärk. — — mõtlemise  
 märk. — - ehk = ühenduse ehk lahutuse  
 märk. — :: kordajad märgid, mis sõna ehk  
 ütelust, mille järel nad seisawad, weel teist korda  
 kätiswad lugeda ehk laulda. — \* † tähenduse  
**märgid**, mis selle sõna juurde pandakse, millest  
 wäljaspool kõnet pikemalt tahetakse rääkida. — §  
**paragrahw** ehk jaomärk. —



## Arvu-tähed eht numbrid.

|     |         |      |        |      |        |        |    |    |     |
|-----|---------|------|--------|------|--------|--------|----|----|-----|
|     | *       | *    | *      | *    | *      | *      | *  | *  | *   |
|     | *       | *    | *      | *    | *      | *      | *  | *  | *   |
| 1   | 2       | 3    | 4      | 5    | 6      | 7      |    |    |     |
| üks | kaks    | kolm | neli   | viis | kuus   | seitse |    |    |     |
|     | *       | *    | *      | *    | *      | *      | *  | *  | *   |
|     | *       | *    | *      | *    | *      | *      | *  | *  | *   |
|     | 8       |      | 9      |      | 10     |        |    |    |     |
|     | kaheksa |      | üheksa |      | kümme. |        |    |    |     |
| 1   | 2       | 3    | 4      | 5    | 6      | 7      | 8  | 9  | 10  |
| 11  | 12      | 13   | 14     | 15   | 16     | 17     | 18 | 19 | 20  |
| 21  | 22      | 23   | 24     | 25   | 26     | 27     | 28 | 29 | 30  |
| 31  | 32      | 33   | 34     | 35   | 36     | 37     | 38 | 39 | 40  |
| 41  | 42      | 43   | 44     | 45   | 46     | 47     | 48 | 49 | 50  |
| 51  | 52      | 53   | 54     | 55   | 56     | 57     | 58 | 59 | 60  |
| 61  | 62      | 63   | 64     | 65   | 66     | 67     | 68 | 69 | 70  |
| 71  | 72      | 73   | 74     | 75   | 76     | 77     | 78 | 79 | 80  |
| 81  | 82      | 83   | 84     | 85   | 86     | 87     | 88 | 89 | 90  |
| 91  | 92      | 93   | 94     | 95   | 96     | 97     | 98 | 99 | 100 |

## Ladina eht Rooma numbrid.

|      |     |     |     |      |       |      |      |      |    |    |     |
|------|-----|-----|-----|------|-------|------|------|------|----|----|-----|
| I    | II  | III | IV  | V    | VI    | VII  | VIII | IX   | X  | XI | XII |
| 1    | 2   | 3   | 4   | 5    | 6     | 7    | 8    | 9    | 10 | 11 | 12  |
| XIII | XIV | XV  | XVI | XVII | XVIII | XIX  | XX   |      |    |    |     |
| 13   | 14  | 15  | 16  | 17   | 18    | 19   | 20   |      |    |    |     |
| XXI  | XXX | XL  | L   | LX   | LXX   | LXXX | XC   | C    |    |    |     |
| 21   | 30  | 40  | 50  | 60   | 70    | 80   | 90   | 100  |    |    |     |
| CC   | CCC | CD  | D   | DC   | DCC   | DCCC | CM   | M    |    |    |     |
| 200  | 300 | 400 | 500 | 600  | 700   | 800  | 900  | 1000 |    |    |     |

## Rehkendusmärgid.

- + (plus) kokkuarvamise märk;  $6+2$  tähendab kuus ja kaks.  
 — (minus) mahaarvamise märk;  $9-3$  tähendab 9-st võtta 3 ära.  
 × korrutamise märk;  $5\times 4$  tähendab 5 kord 4  
 : jagamise märk;  $2:10$  tähendab 2 on 10 sees.  
 = võrdlemise märk;  $5+3=8$  tähendab 5 ja 3 on 8 ehk  $10-3=7$  täh. 10-est 3 ära jääb 7;  $5\times 5=25$  täh. 5 kord 5 on 25;  $4:20=5$  täh. 4 on 20 sees 5 korda.

## Wene keele tähed.

Trüki-tähed. Kirja-tähed. Kõla. Nimed.

Suured. Väikesed. Suured. Väikesed.

|   |   |   |   |    |    |
|---|---|---|---|----|----|
| A | a | А | а | a  | a  |
| Б | б | Б | б | b  | be |
| В | в | В | в | w  | we |
| Г | г | Г | г | g  | ge |
| Д | д | Д | д | d  | de |
| Е | е | Е | е | je | e  |

|   |   |          |           |           |     |
|---|---|----------|-----------|-----------|-----|
| Ж | ж | <i>Ж</i> | <i>se</i> | sh        | she |
| З | з | <i>З</i> | <i>z</i>  | s         | se  |
| И | и | <i>И</i> | <i>u</i>  | i         | i   |
| І | і | <i>І</i> | <i>i</i>  | i         | i   |
| К | к | <i>К</i> | <i>k</i>  | t         | ka  |
| Л | л | <i>Л</i> | <i>u</i>  | l         | el  |
| М | м | <i>М</i> | <i>u</i>  | m         | em  |
| Н | н | <i>Н</i> | <i>u</i>  | n         | en  |
| О | о | <i>О</i> | <i>o</i>  | o         | o   |
| П | п | <i>П</i> | <i>n</i>  | p         | pe  |
| Р | р | <i>Р</i> | <i>p</i>  | r         | er  |
| С | с | <i>С</i> | <i>e</i>  | ff (kōwa) | ess |
| Т | т | <i>Т</i> | <i>m</i>  | t         | te  |



|   |   |     |                        |          |
|---|---|-----|------------------------|----------|
| У | у | У у | u                      | u        |
| Ф | ф | Ф ф | wh                     | chw      |
| Х | х | Х х | hh (tōwa)              | hha      |
| Ц | ц | Ц ц | ts                     | tse      |
| Ч | ч | Ч ч | tsh                    | tiche    |
| Ш | ш | Ш ш | sch                    | scha     |
| Щ | щ | Щ щ | schtsh                 | schtscha |
| Ъ | ъ | Ъ ъ | jerr (tōlata tōwamärt) |          |
| Ы | ы | Ы ы | ōi                     | jerōi    |
| Ь | ь | Ь ь | jeerj (pehme märt)     |          |
| Ѣ | ѣ | Ѣ ѣ | je                     | jätj     |
| Э | э | Э э | e                      | e        |
| Ю | ю | Ю ю | ju                     | ju       |

|   |   |     |    |            |
|---|---|-----|----|------------|
| Я | Я | Я я | ja | ja         |
| Ө | Ө | Ө ө | wh | whitaa     |
| Ү | Ү | Ү ү | i  | ischitsa   |
| Й | Й | Й и | j  | i=skratkoi |

### Wene arwufōnad.

1 одинъ, одна, одно, 2 два, двѣ, 3 три, 4 четыре, 5 пять, 6 шесть, 7 семь, 8 восемь, 9 девять, 10 десять, 11 одиннадцать, 12 двѣнадцать, 13 тринадцать, 14 четырнадцать, 15 пятнадцать, 16 шестнадцать, 17 семнадцать, 18 восемнадцать, 19 девятнадцать, 20 двадцать, 30 тридцать, 40 сорокъ, 50 пятьдесятъ, 60 шестьдесятъ, 70 семьдесятъ, 80 восемьдесятъ, 90 девяносто, 100 сто.

1 одинъ, 2 два, 3 три

## Jõulu õhtul.

Oh jõulupuu! oh jõulupuu!

Rüll armsasti ja hülgad!

Su küljes küünlad säravad,

Ja jõulu-kingid paistavad.

Oh jõulupuu! oh jõulupuu!

Rüll armsasti ja hülgad!

Oh jõulupuu! oh jõulupuu!

Sust igauks saab rõõmu.

Su juures lapsed laulavad,

Ja rõõmsast' andeid ootavad.

Oh jõulupuu! oh jõulupuu!

Sust igauks saab rõõmu!

## Hommiku laul.

Wiisil: Jumal maa ja taewa Looja.

Siinu nimel ärtan üles,

Sulle laulan kiitust ka:

Ranna mind sel päewal süles,

Õnnista mind armuga

Sina minu Jeesufe,

Mina Siinu lapsufe!

(Kõrber.)

## Õhtu laul.

Selsamal wiisil:

Wõta mind Su tiiva alla,

Helde kallis Jeesufe;

Minu peale armust wala

Dma Wainu rohkeste!



Ole Sina minuga,  
 Kui ma lähen hingama.

(Kõrber.)

### Palve enne söömist.

Tule, Issand, meile tööraks,  
 Önnista, mis andnud Sa! Amen.

### Palve peale söömist.

Tänage Issandat, sest Tema on hea ja Tema  
 heeldus kestab igavesti! Amen.



## üfs-ford-üfs.

|        |      |    |        |      |    |        |      |    |
|--------|------|----|--------|------|----|--------|------|----|
| 1 ford | 1 on | 1  | 1 ford | 2 on | 2  | 1 ford | 3 on | 3  |
| 2 =    | 1 =  | 2  | 2 =    | 2 =  | 4  | 2 =    | 3 =  | 6  |
| 3 =    | 1 =  | 3  | 3 =    | 2 =  | 6  | 3 =    | 3 =  | 9  |
| 4 =    | 1 =  | 4  | 4 =    | 2 =  | 8  | 4 =    | 3 =  | 12 |
| 5 =    | 1 =  | 5  | 5 =    | 2 =  | 10 | 5 =    | 3 =  | 15 |
| 6 =    | 1 =  | 6  | 6 =    | 2 =  | 12 | 6 =    | 3 =  | 18 |
| 7 =    | 1 =  | 7  | 7 =    | 2 =  | 14 | 7 =    | 3 =  | 21 |
| 8 =    | 1 =  | 8  | 8 =    | 2 =  | 16 | 8 =    | 3 =  | 24 |
| 9 =    | 1 =  | 9  | 9 =    | 2 =  | 18 | 9 =    | 3 =  | 27 |
| 10 =   | 1 =  | 10 | 10 =   | 2 =  | 20 | 10 =   | 3 =  | 30 |
| 1 ford | 4 on | 4  | 1 ford | 5 on | 5  | 1 ford | 6 on | 6  |
| 2 =    | 4 =  | 8  | 2 =    | 5 =  | 10 | 2 =    | 6 =  | 12 |
| 3 =    | 4 =  | 12 | 3 =    | 5 =  | 15 | 3 =    | 6 =  | 18 |
| 4 =    | 4 =  | 16 | 4 =    | 5 =  | 20 | 4 =    | 6 =  | 24 |
| 5 =    | 4 =  | 20 | 5 =    | 5 =  | 25 | 5 =    | 6 =  | 30 |
| 6 =    | 4 =  | 24 | 6 =    | 5 =  | 30 | 6 =    | 6 =  | 36 |
| 7 =    | 4 =  | 28 | 7 =    | 5 =  | 35 | 7 =    | 6 =  | 42 |
| 8 =    | 4 =  | 32 | 8 =    | 5 =  | 40 | 8 =    | 6 =  | 48 |
| 9 =    | 4 =  | 36 | 9 =    | 5 =  | 45 | 9 =    | 6 =  | 54 |
| 10 =   | 4 =  | 40 | 10 =   | 5 =  | 50 | 10 =   | 6 =  | 60 |
| 1 ford | 7 on | 7  | 1 ford | 8 on | 8  | 1 ford | 9 on | 9  |
| 2 =    | 7 =  | 14 | 2 =    | 8 =  | 16 | 2 =    | 9 =  | 18 |
| 3 =    | 7 =  | 21 | 3 =    | 8 =  | 24 | 3 =    | 9 =  | 27 |
| 4 =    | 7 =  | 28 | 4 =    | 8 =  | 32 | 4 =    | 9 =  | 36 |
| 5 =    | 7 =  | 35 | 5 =    | 8 =  | 40 | 5 =    | 9 =  | 45 |
| 6 =    | 7 =  | 42 | 6 =    | 8 =  | 48 | 6 =    | 9 =  | 54 |
| 7 =    | 7 =  | 49 | 7 =    | 8 =  | 56 | 7 =    | 9 =  | 63 |
| 8 =    | 7 =  | 56 | 8 =    | 8 =  | 64 | 8 =    | 9 =  | 72 |
| 9 =    | 7 =  | 63 | 9 =    | 8 =  | 72 | 9 =    | 9 =  | 81 |
| 10 =   | 7 =  | 70 | 10 =   | 8 =  | 80 | 10 =   | 9 =  | 90 |

10 ford 10 on 100, 10 ford 100 on 1000.



—: Glud: 10 kop. —